

روایتی نخبگانی از چالش‌ها و اولویت‌های سیاست‌گذاری عمومی دولت در ایران

مرکز بررسی‌های استراتژیک ریاست جمهوری طی سالهای ۱۳۹۴ و ۱۳۹۵ نشست‌های تخصصی در حوزه‌های متعدد سیاستی برگزار کرد. این نشست‌ها با شناسایی و تعیین فهرستی از مسائل اولویت‌دار برای سیاست‌گذاری کشور و ایجاد اجماع نخبگانی بر سر آن‌ها و در نهایت باهدف گفتمان‌سازی در جهت کاربست هر چه بیشتر دانش سیاست‌گذاری عمومی در سطح دولت و سایر قوا طراحی و اجرا شد.

دولت‌ها در جوامع کنونی در درون شبکه‌های ریزومی مسائل و چالش‌ها درگیر هستند که مداخله در پرداختن به هر یک از آنها بر کارکرد و نقش مسائل دیگر تاثیرگذار است. به همین منظور نقش دولت در بهبود متداوم و اثربخش نظام سیاست‌گذاری عمومی تعریف می‌شود. اگر فرآیند سیاست‌گذاری عمومی شامل سه فرآیند اصلی شکل‌دهی و تعیین سیاست، اجرای سیاست، ارزیابی سیاست دانسته شود؛ مفهوم سیاست عمومی به:

- مجموعه پاسخ‌هایی که دولت به مشکلات عمومی شبکه‌مندی که هر روز بر پیچیدگی‌شان افزوده می‌شود و

- تلاش‌هایی است که برای حل مشکلات عمومی انجام می‌دهد و مشروعیت و حقانیت پیدا می‌کند و به مرحله اجرا درمی‌آید؛ اطلاق می‌شود.

این نظام سیاست‌گذارانه شامل نیازها، حمایت‌ها، فشارها، منابع و درخواست‌ها است که به مثابه ورودی‌های آن و از سوی دیگر تصمیمات و سیاست‌های تعیین شده خروجی این سیستم سیاست عمومی است. از این منظر سیاست‌گذاری عمومی از جنس تصمیم‌گیری است. همانند همه فرایندهای تصمیم‌گیری، در فرآیند سیاست‌گذاری عمومی در تمام مراحل اصلی و در سطح خرده سیستمی، مستلزم انتخاب یک گزینه از بین گزینه‌هایی است که در برابر تصمیم‌گیران قرار دارد. اما این تصمیم‌گیری نیازمند یک معیار است و آن اینکه این سیاست‌ها باید بستر ساز توسعه شده و به بهبود شاخص‌های زیستی شهروندان بیانجامد. اما این معیار اصلی خود واجد شاخص‌های دیگری است که می‌تواند رویکرد سیاست عمومی یک دولت را توسعه‌ای یا ضد توسعه‌ای نماید؛ زمانی سیاست عمومی دولت می‌تواند توسعه‌ای باشد که در آن: منافع بلندمدت بر منافع کوتاه مدت ترجیح داده شده باشد؛ ثانیاً منافع عمومی بر منافع خاص و منافع ملی بر منافع منطقه‌ای تقدم یافته باشد و نکته دیگر اینکه، بین ابزار و اهداف مورد انتظار (عقلانیت عملی) تناسب برقرار باشد و در نهایت سیاست‌ها باید با دیگر سیاست‌های وضع شده سازگار بوده و نافی یکدیگر نباشد.

گام نخست برای سوق دادن رویکرد سیاست عمومی دولت به سمت و سوی توسعه، شناسایی و آگاهی به وضعیت موجود

مسائل و موضوعات مستلزم سیاست گذاری است. در همین راستا مرکز بررسی‌های استراتژیک ریاست جمهوری طی سالهای ۱۳۹۴ و ۱۳۹۵ نشست‌های تخصصی در حوزه‌های متعدد سیاستی برگزار کرد. این نشست‌ها با شناسایی و تعیین فهرستی از مسائل اولویت‌دار برای سیاست‌گذاری کشور و ایجاد اجماع نخبگانی بر سر آن‌ها و در نهایت باهدف گفتمان‌سازی در جهت کاربست هر چه بیشتر دانش سیاست‌گذاری عمومی در سطح دولت و سایر قوا طراحی و اجرا شد. بدین منظور مقرر شد به جهت شناسایی مهم‌ترین موضوعات و مسائل اولویت‌دار وزارتخانه‌ها و دستگاه‌های دولتی، ترکیب این جلسات با حضور ذینفعان هر حوزه (شامل مسئولان اجرایی ذی‌ربط، متخصصین و نیز فعالین مدنی هر حوزه) صورت پذیرد.

الگوی این نشست‌ها بدین‌صورت بوده است که در ابتدا گزارش‌های علمی توسط مجموعه‌ای از پژوهشگران هر حوزه سیاستی با بهره‌گیری از روش چرخه سیاست‌گذاری، تدوین گردید؛ رویکرد این روش معطوف به این سئوالات است که نخست اینکه سیاست‌ها چگونه شکل گرفته‌اند و دوم آنکه به چه طریق می‌توان آن سیاست‌ها را بهبود بخشید. گزارش هر نشست در طی چند مرحله نهایی به شرح زیر تدوین گردید:

مرحله اول: تشخیص و صورت‌بندی مسئله : در این مرحله پیشینه و سیاست‌هایی که در طول سالیان اخیر به‌منظور حل‌وفصل چالش‌ها و مسائل هر حوزه اخذ و اجرا شده است با نگاهی آسیب‌شناختی مورد ارزیابی قرار گرفته و معایب و مشکلات رویکردهای سیاست‌گذارانه آن شناسایی شد. همچنین جایگاه این مسائل در برنامه‌های پنج‌ساله توسعه و نیز اسناد بالادستی موردتوجه قرار گرفت.

مرحله دوم : شناسایی چالش‌ها و مسائل هر حوزه: با توجه به داده‌های به‌دست‌آمده در مرحله اول، در این مرحله مسائل و چالش‌هایی هر حوزه سیاستی که در طی سالیان اخیر به‌مثابه موانع مهم بر سر حل‌وفصل موضوعات هر حوزه مطرح بوده است شناسایی شد.

مرحله سوم : شناسایی مسائل اولویت‌دار سیاستی : در ادامه روند شناسایی مسائل مهم حوزه سیاستی، مهم‌ترین آسیب‌ها و چالش‌هایی که مستلزم سیاست‌گذاری هر چه سریع‌تر از سوی دولت و حاکمیت است، مشخص و اولویت‌بندی گردید. شناسایی این مسائل، با ابتنا بر این رویکرد صورت گرفت که هر دولت تنها می‌تواند برای بخشی از مهم‌ترین مسائل اقدام به اخذ تصمیم‌گیری و سیاست‌گذاری نماید و حل تدریجی این مسائل در گستره‌ی کلی تاریخی، اقدامات دولتی را بهینه و اثربخشی آن را ارتقا می‌بخشد.

مرحله چهارم : ارائه راه‌حل : درنهایت پس از شناسایی مهم‌ترین مسائل اولویت‌دار، پیشنهادهایی در قالب راه‌حل ارائه شد. این مرحله پس از برگزاری نشست با حضور ذینفعان مذکور هر حوزه تدوین شد و نهایی گردید.

پس از تدوین گزارش علمی و تأیید نهایی آن توسط چند متخصص در حوزه مربوطه، شبکه‌ای از ذینفعان هر حوزه

شناسایی و دعوت شد و هم‌زمان گزارش علمی برای آن‌ها ارسال شد. دو عامل در انتخاب مدعوین تأثیر مستقیم داشت: (۱) عمق تخصص از حوزه سیاستی موردنظر، (۲) دربرگیری طیف متنوعی از ذینفعان شامل متصدیان اجرایی، متخصصین و فعالین مدنی. نشست‌های تخصصی با اتخاذ روشی ترکیبی از دلفی و گروه متمرکز () برگزار شد. بدین صورت که در ابتدای نشست، گزارش علمی توسط نویسنده‌ی گزارش ارائه و زیر نظر مدیر جلسه، مدعوین حاضر بر سر مسائل و اولویت‌های سیاستی به ارائه‌ی نظرات و پیشنهادهای خود از منظرهای مختلف می‌پرداختند. پس از استماع نظرات، مهم‌ترین مسائل اجماع و اولویت‌بندی‌شده و پس از برگزاری هر نشست، گزارش علمی آن نظرات ذینفعان تصحیح و نهایی شده است. با همین توصیف نشست‌های تخصصی در ۱۲ حوزه سیاستی با حضور ۳۸۵ نفر از نخبگان هر حوزه و طی ۱۸ ماه برگزار گردید. حوزه‌های مورد بررسی شامل محورهای ذیل بوده است:

- سیاست‌گذاری اقتصادی و فضای کسب و کار؛
- سیاست‌گذاری اجتماعی و رفاهی؛
- سیاست‌گذاری انرژی؛
- سیاست‌گذاری داخلی و امنیتی؛
- سیاست‌گذاری حوزه محیط زیست؛
- سیاست‌گذاری آب، خاک و امنیت غذایی؛
- سیاست‌گذاری خارجی و بین‌المللی؛
- سیاست‌گذاری علم و فناوری؛
- سیاست‌گذاری سلامت و توسعه انسانی؛
- سیاست‌گذاری فرهنگی و ارتباطاتی؛
- سیاست‌گذاری حقوقی و قضایی؛
- سیاست‌گذاری عدالت جنسیتی و توسعه انسانی پایدار.

گزارش‌های سیاستی مذکور بی‌آنکه ادعای جامعیت و دیدن همه جانبه مشکلات هر حوزه را داشته باشد، می‌تواند به مثابه یک روایت نخبگانی از مسائل و اولویت‌های سیاست‌گذارانه‌ی عمده کشور باشد که دارای توانایی سوق‌دهی رویکرد سیاستی دولت در ایران را مشخص سازد. مرکز بررسی‌های استراتژیک آمادگی دریافت نظرات نخبگان و پژوهشگران به منظور تدقیق و اصلاح گزارش‌های مذکور را با هدف بهبود و ارتقای این روایت داراست. در لینک‌های دانلود زیر، گزارش‌های مذکور به منظور بهره‌گیری مخاطبان به ویژه ذینفعان و ذیربطان قابل دریافت است.